

La guerra contra el luxe

Per Marcos Castells Giménez

Resulta que el meu pare tenia guardat el número 116 de la revista *La Esfera*, publicat el 18 de març de 1916. Em va explicar que ens l'havia donat la tieta Mercè, a la qual li agradava col·leccionar aquestes relíquies. Aquesta revista de grans dimensions (36 x 28 cm) la va fundar el periodista Francisco Verdugo Landi l'any 1914, i era considerada una publicació luxosa, pel seu preu i la gran qualitat del seu paper i les seves il·lustracions.

Bé, doncs, fullejant-la un matí qualsevol, i després de revisar una per una totes les il·lustracions i de llegir textos de grans autors com José Carretero Novillo o José Francés, em vaig adonar que no havia llegit el que va resultar ser el text més atemporal d'aquella edició: «La guerra contra el lujo», escrit per l'autor conservador de la generació del 98, Ramiro de Maeztu. Aquest text, escrit enmig de la Primera Guerra Mundial —i la crisi que això va comportar per a Espanya— és una ànalisi lúcida sobre els ‘capricis’, i per què són tan perjudicials per a les economies nacionals i la hisenda familiar o personal. Recordem que l'any 1916 governava l'empresari liberal Álvaro de Figueroa —també conegut com a Comte de Romanons—, estretament lligat al capital francès dels sectors de la mineria, dels ferrocarrils, la banca i la premsa. Espanya estava dividida entre els germanòfils i els aliadòfils; els primers, molt relacionats amb els sectors més conservadors de la política, mentre que els segons solien tenir una ideologia liberal o progressista. El Comte, com ja va exposar al seu article de 1914 «Neutralidades que matan» al *Diario Universal*, va adoptar una postura governamental molt propera a les forces aliades, facilitant el comerç amb els països alineats i trencant relacions diplomàtiques amb les potències centrals, fet que va agreujar la crisi que Espanya ja travessava des de l'inici de la guerra. La facilitat amb què va començar la industrialització del país gràcies al comerç amb els països bel·ligerants es va convertir en crisi i inflació durant el govern de Figueroa, que facilitava l'enriquiment de les grans indústries mentre els salaris es congelaven i els productes de primera necessitat es disparaven en preu. Tot el capital que Espanya recaptava durant la Gran Guerra anava a mans de capital estranger —qui controlava bona part de la indústria estratègica— i empresaris i polítics propers a aquest.

Aleshores, es va generar una gran roda exclusiva entre els grans beneficiats de la guerra, que portaven un estil de vida consumista amb joies, roba importada, grans restaurants, etcètera, que alhora enriquia als propietaris d'aquesta indústria i portaven un estil de vida semblant. Mentrestant, la gran majoria de persones no podia pagar-se una barra de pa ni adquirir roba de mitjana qualitat. És precisament en aquesta situació en la qual Ramiro de Maeztu reflexiona sobre el luxe i, com el títol de l'article ja ens marca, li declara una guerra existencial.

Maeztu inicia el seu text de manera trencadora, afirmant que la guerra sí que ens ha portat beneficis: «ha enseñado economía á los pueblos de Europa», i que la gran veritat econòmica és que el luxe és totalment *antieconòmic*, i ho és, a més, per definició. Fa crítica a la creixent societat del consum de l'època, especialment a la de la burgesia i els aristòcrates que, en poques paraules, els considera uns inútils, així com al reflux que va sortir d'aquestes dues castes: l'economia política. Segons el basc, les veritats econòmiques fonamentals són conegudes àmpliament per la població: 1) no ens convé barallar-nos per la riquesa produïda, sinó que funcionem millor si tots intentem produir-la; 2) és millor estalviar que gastar el produït; i 3) convé més dedicar els estalvis en produir més que no pas consumir-lo en articles de luxe, que no produeixen pas res. Amb aquestes afirmacions fa burla de la “intel·lectualització de l'economia”, que ens fa dir que ‘els luxes dels rics donen feina als pobres’,

com ara el servei d'un creuer, els joiers, majordoms, entre molts altres. D'alguna manera, ens diu, és cert, ja que el luxe ha donat feina a moltíssimes persones que es dediquen a satisfer els capricis dels de dalt, però impedeix que es dediquin a la producció de productes necessaris. És quan afirma el següent: «Es verdad que el lujo da trabajo á los pobres. Pero el trabajo no es un fin; es un medio. Y lo que el pueblo necesita no es trabajo, sino pan».

És probable que hi hagi lectors que el considerin simplista, però això que diu no ho és en absolut. Què ens vol dir Ramiro de Maeztu? Que l'economia no té cap secret, que no és més que l'estudi de si mateixa, però qui la fa i la mou som les persones. Els canvis radicals en la mentalitat d'un poble són els que provoquen els grans canvis, sistemàtics, en l'economia. No són pas importants la fiscalitat internacional, ni els interessos monetaris, ni el deute públic, si no volem que ho siguin. L'economia, al cap i a la fi, està sempre subordinada als humans, ja que no podria existir pas sense ells, i per aquest mateix motiu no és una ciència: «Si no se hubiese inventado nunca la seudo ciencia llamada economía política, no se habría obscurecido nunca en el humano [su] espíritu».

Quin és el problema, doncs, segons Ramiro de Maeztu? Que l'economia política, o ciència econòmica, i l'intrínsec consumisme en ella, ha viciat als humans, fins al punt que inclús els alemanys de la República de Weimar intentaven finançar-se petits capricis, abans que estabilitzar la seva hisenda familiar per tal de no patir fam. La lluita contra el luxe no és senzilla, ja que s'ha venut la idea de 'treball' com el fi mateix de qualsevol persona a Occident, quan el fi no és pas tenir una feina, sinó mai patir misèria.